

Розділ II

Фінанси

УДК 657.21

М.О. Богданов
*магістрант спеціальності «Облік і аудит»
Університет економіки та права «КРОК»*
Науковий керівник: В.І. Грушко
*доктор економічних наук, професор
Університет економіки та права «КРОК»*

Дебіторська та кредиторська заборгованості як об'єкти бухгалтерського обліку

Статтю присвячено питанню ідентифікації дебіторської та кредиторської заборгованостей як об'єктів бухгалтерського обліку. Уточнено сутність поняття «дебіторська заборгованість» для цілей бухгалтерського обліку. Розглянуто класифікацію дебіторської заборгованості з метою її достовірного відображення у бухгалтерському обліку. Досліджено зміст кредиторської заборгованості. Виявлено ознаки, що служать для ідентифікації кредиторської заборгованості як об'єкта бухгалтерського обліку. Запропоновано класифікацію кредиторської заборгованості для цілей бухгалтерського обліку, управлінського обліку, аналізу та контролю.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, зобов'язання, бухгалтерський облік дебіторської заборгованості, бухгалтерський облік кредиторської заборгованості, контроль дебіторської заборгованості, контроль кредиторської заборгованості.

М.А. Богданов
*магістрант специальности «Учет и аудит»
Университет экономики и права «КРОК»*
Научный руководитель: В.И. Грушко
*доктор экономических наук, профессор
Университет экономики и права «КРОК»*

Дебиторская и кредиторская задолженность как объекты бухгалтерского учета

Статья посвящена вопросу идентификации дебиторской и кредиторской задолженностей как объектов бухгалтерского учета. Уточнена сущность понятия «дебиторская задолженность» для целей бухгалтерского учета. Рассмотрена классификация дебиторской задолженности с целью ее достоверного отражения в бухгалтерском учете. Исследована сущность кредиторской задолженности. Выявлены признаки, которые служат для идентификации кредиторской задолженности как объекта бухгалтерского учета. Предложена классификация кредиторской задолженности для целей бухгалтерского учета, управленческого учета, анализа и контроля.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, обязательства, бухгалтерский учет дебиторской задолженности, бухгалтерский учет кредиторской задолженности, контроль дебиторской задолженности, контроль кредиторской задолженности.

M. Bohdanov
*Master degree student of «Accounting and Audit»,
«KROK» University*

Scientific supervisor: V. Hrushko
Prof., Doctor in Economic sciences
«KROK» University

Receivables and payables as objects of accounting

The article is devoted to the identification of receivables and payables as objects of accounting. The essence of «accounts receivable» notion for accounting purposes is specified. We consider the classification of receivables for its authentic reflection in accounting. The essence of payable is investigated. The signs that serve to identify the payables as object of accounting are revealed.

The classification of accounts payable for the purposes of accounting, management accounting, analysis and control is proposed.

Key words: receivables, payables, liabilities, accounting of receivables, accounting of payables, controlling of receivables, controlling of payables.

Постанова проблеми

З розвитком ринкових відносин вітчизняні підприємства все більше розширюють коло своїх контрагентів, що зумовлює виникнення нових взаємовідносин та розрахунків між ними. Завдяки цьому між контрагентами постійно виникають, з одного боку, дебіторські та, з іншого боку, кредиторські заборгованості. Постійні трансформаційні економічні та правові процеси спричиняють набуття специфічних форм дебіторської й кредиторської заборгованостей, що потребує уточнення методики їх бухгалтерського обліку. Саме інформація, отримана з даних бухгалтерського обліку, дає можливість оцінити фінансові можливості підприємства з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанню дослідження дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку присвячені наукові праці таких вчених, як С. Д. Батехін, І. А. Бланк [14], Ф. Ф. Бутинець [10], С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, В. В. Сопко, А. П. Шаповалова, М. Г. Чумаченко. Напрацювання, що стосуються дослідження кредиторської заборгованості як об'єкта бухгалтерського обліку, належать І. В. Орловій, Н. М. Ткаченко, Ю. С. Цал-Цалка, Н. І. Сурніній. Проте, мінливе зовнішнє та внутрішнє середовище потребує постійного дослідження даного питання.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження дебіторської та кредиторської заборгованостей як об'єктів бухгалтерського обліку. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати низку завдань:

– уточнити сутність дебіторської заборгованості як об'єктів бухгалтерського обліку;

– дослідити сутність кредиторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності регламентовано ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» [1], відповідно до якого дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. В свою чергу, дебіторами підприємства є юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певну суму грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

На відміну від вітчизняного стандарту, у міжнародній практиці відсутній єдиний стандарт, який регулював би бухгалтерський облік дебіторської заборгованості. Відтак, питання бухгалтерського обліку та розкриття інформації про дебіторську заборгованість у міжнародних стандартах регулюється: МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 8 «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в облікових політиках», МСБО 11 «Будівельні контракти», МСФЗ 18 «Дохід», МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [2, с. 258].

Відповідно до МСБО 8, МСБО 11, МСБО 18, МСБО 39 дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства [3].

Згідно із ПСБО 12 «Фінансові активи», заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість є фінансовим активом призначеним для перепродажу [4]. В той же час, у МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» зазначено, що позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку [5]. Як видно, тлумачення вітчизняного стандарту охоплює всю заборгованість підприємства, враховуючи й ту, яка, власне кажучи, є фінансовими інвестиціями.

У вітчизняному законодавстві дебіторська заборгованість має чітку класифікацію, яка зображена на рис. 1.

Вартим уваги є підхід до сутності терміну «дебіторська заборгованість», використовуваний закордонними науковцями. Так, *receivables* (анг.), поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Отже, всі автори розглядають одини і той самий термін під різним кутом.

Багато науковців поділяють дебіторську заборгованість на різні класифікаційні групи, більше доречною є:

- за терміном погашення: довгострокова – це дебіторська заборгованість, термін погашення якої складає більше 12 місяців. У зарубіжних країнах її поділяють на середньострокову та довгострокову, наприклад у країнах ОАЕ. Поточна дебіторська заборгованість виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу;
- за об'єктом виникнення: заборгованість за товари, роботи, послуги та інша дебіторська заборгованість класифікована за відсотками, авансами, виданими службовцям фірми, а також заборгованість внаслідок переплати податків та інша;
- за наявність забезпечення векселя: забезпечена та незабезпечена векселем.

Рис. 1. Класифікація дебіторської заборгованості

Джерело: скомпоновано автором на підставі [6, с. 203].

Вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов’язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя (векселетримачу) після настання строку. Може поширюватися на 60-90 днів та більше;

- за належністю до фінансового активу: дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом та не є фінансовим активом. Відповідно до П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», фінансовий актив надає право отримати грошові кошти чи обміняти на інший фінансовий актив власного капіталу іншого підприємства на потенційно вигідних умовах [7, 16];

- у залежності від своєчасності оплати: термін оплати якої не наступив та дебіторська заборгованість не сплачена в потрібний термін (прострочена) [8, с. 93, 17].

Зважаючи на вищесказане, пропонуємо під дебіторською заборгованістю розуміти фінансовий актив, що входить до складу оборотного капіталу, а також зобов’язує одну сторону надати гроші іншій стороні за отриману продукцію (товари, роботи, послуги).

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов’язання та її розкриття у фінансовій звітності регламентовано ПСБО 11 «Зобов’язання». Відповідно до ПСБО 11, зобов’язання поділяються на поточні зобов’язання (зобов’язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу) та довгострокові зобов’язання (всі зобов’язання, які не є поточними) [9, 18].

У науковій спільноті зустрічають різні підходи до визначення кредиторської заборгованості. Так, наприклад, Ф. Ф. Бутинець [10, с. 326], під кредиторською заборгованістю розуміє грошові кошти як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві чи для перепродажу. На думку Н. В. Чебанової [11], кредиторською заборгованістю є грошові кошти, що тимчасово підпорядковані підприємству або фірмі, а також підлягають поверненню юридичній або фізичній

особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені. Зважаючи на відсутність єдиного підходу до визначення сутності кредиторської заборгованості серед науковців, та зважаючи на її економічну сутність, можна виділити низку ознак кредиторської заборгованості:

- є в наявності риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- відрізняється швидкістю розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;
- може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів [12].

Стосовно класифікації кредиторської заборгованості, необхідно відзначити, що на законодавчому рівні вона має наступний вигляд (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація кредиторської заборгованості

Джерело: скомпоновано автором на підставі [6, с. 204. 15].

Проте, науковці пропонують свої підходи до класифікації кредиторської заборгованості. Так, О. В. Дячук, виокремлює такі види кредиторської заборгованості: з постачальниками за отриману сировину і матеріали, товари, продукцію; з підрядниками за отримані роботи, надані послуги; зі спірних питань між СГД, невіршених арбітражем; з іншими фінансово-кредитними установами; з оплати праці; по відрахуванню податків до бюджетів різних рівнів; із покупцями по отриманих авансах, передплатах; з виплати дивідендів; з іншими розрахунками [13, с. 246].

У свою чергу, І. А. Бланк наводить наступну класифікацію: КЗ за товари, роботи та послуги, термін оплати за якими не настав; КЗ за товари, роботи та послуги, котрі вчасно не сплачені; КЗ за виданими векселями; КЗ за отриманими авансами; КЗ за розрахунками з бюджетом і позабюджетними платежами; КЗ зі страхування; КЗ з оплати праці, інші види КЗ [14, с. 369].

У дослідження Ф. Ф. Бутинця можна знайти класифікацію кредиторської заборгованості за такими критеріями: за складністю; за визначеністю; за забезпеченістю, залежно від підстави виникнення зобов'язання; за способом погашення; за часом виникнення; за терміном погашення [10, с. 328].

На нашу думку, для цілей бухгалтерського обліку необхідно застосовувати класифікацію, що регламентована на законодавчому рівні. Проте, для цілей управлінського обліку, аналізу і контролю дуже доцільними є класифікаційні групи та ознаки, запропоновані вітчизняними науковцями.

Висновки

У процесі дослідження сутності дебіторської заборгованості запропоновано тлумачити цей термін як фінансовий актив, що входить до складу оборотного капіталу, а також зобов'язує одну сторону надати гроші іншій стороні за отриману продукцію (товари, роботи, послуги). У той же час, дослідження сутності кредиторської заборгованості дало можливість виявити низку ознак, за якими її можна ідентифікувати у цілях бухгалтерського обліку, а саме:

- примусовий характер економічних відносин;
- риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- швидкість розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;
- трансформування безготівкових розрахунків, зокрема, зміна способів платежів.

Література

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Положення від 08.10.1999 № 237 (поточна редакція від 09.08.2013, підстава з1242-13) // Офіційний вісник України. – 1999. – № 43. – С. 118.
2. Івченко Л. В. Інтерпретація дебіторської заборгованості з національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку / Л. В. Івченко, В. В. Ходзицька // Фінанси, облік і аудит. – 2013. – Вип. 1 (21). – С. 256-262.
3. Войнаренко М. П. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навч. посіб. / М. П. Войнаренко, Н. А. Пономарьова, О. В. Замазій. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Положення від 26.04.2000 № 91 (поточна редакція від 09.08.2013, підстава з1242-13) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 21. – Ст. 870.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 (МСБО 39). Фінансові інструменти: визнання та оцінка IASB [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 01.01.2012 (поточна редакція від 17.10.2013). – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_015
6. Югас Е. Ф. Значення дебіторської та кредиторської заборгованостей в умовах ринкових відносин / Е. Ф. Югас, М. В. Машика // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2 (43). – С. 201-205.
7. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Положення від 30.11.2001 № 559 (поточна редакція від 09.08.2013, підстава з1242-13) // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2386.
8. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / О. П. Крайник, З. В. Клепікова. – Львів: Держ. ун-тет «Львівська політехніка» – Київ: «Декор», 2001. – 260 с.
9. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Положення від 31.01.2000 № 20 (поточна редакція від 18.03.2014, підстава з0341-14) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 7. – Ст. 288.
10. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник [для студ. спец. «Облік і аудит» ВНЗ] / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912 с.
11. «Податкова накладна – 2016. Заповнюємо правильно!» [Електронний ресурс]: Консультація // Офіційний сайт газети «Все про бухгалтерський облік». – 2016. – Режим доступу: http://vobu.com.ua/app/webroot/img/custom/editor/dodatki/mix/pn/pn_ukr.html
12. Пелехань Д. А. Пропозиції щодо покращення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками [Електронний ресурс] / Д. А. Пелехань // Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, Україна. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Economics/7_80872.doc.htm

13. Дячук О. В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління підприємством / О. В. Дячук, В. В. Новодворська // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2013. – Вип. 10 (3). – С. 243-251.

14. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1998. – 480 с.

15. Грушко В. І. Первинне публічне розміщення акцій (ІРО): теорія і практика вітчизняних компаній : монографія / В. І. Грушко, О. Г. Чумаченко. – К. : Дорадо-Друк, 2013. – 252 с.

16. Грушко В. І. Системна модель аналізу фінансової стійкості комерційного банку [Текст] / В. І. Грушко, Л. Ю. Петриченко // Фінанси України. – 2001. – № 12. С. 20-28.

17. Грушко В. І. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку / В. Грушко, Т. Іваненко // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 28-32.

18. Грушко В. І. Вплив глобальних та інтеграційних процесів на розвиток інститутів фінансового ринку України / В. І. Грушко // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – №4 (18). – С. 110-114.

УДК 336.025;336.711.65

М.О. Вербинська
аспірант,
кафедра управління
фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»

Базель III як реформа підходів до регулювання банківської системи

Визначено основні принципи банківського регулювання, особливе значення Базельських угод про капітал у створенні сприятливих умов для підтримки стійкості банківських систем і попередження фінансових криз. Досліджено нову систему захисту та значимість нових директив Базель-III, проаналізовано аспекти державного регулювання діяльності банків в Україні.

Ключові слова: банківське регулювання, угода про капітал, Базельські угоди, банківська система, державне регулювання.

М.А. Вербинская
аспирант,
кафедра управления
финансово-экономической безопасностью,
Университет экономики и права «КРОК»

Базель III как реформа подходов к регулированию банковской системы

Определены основные принципы банковского регулирования, особое значение Базельских соглашений о капитале в создании благоприятных условий для поддержания устойчивости банковских систем и предупреждения финансовых кризисов. Исследована новая система защиты и суть новых директив Базель-III, проанализированы аспекты государственного регулирования деятельности банков в Украине.

Ключевые слова: банковское регулирование, соглашение о капитале, Базельские соглашения, банковская система, государственное регулирование.